

RETNINGSLINJER FOR BEHANDLING AV SØKNADER OM FORSKNING I KRIMINALOMSORGEN

Innledning

Retningslinjene omfatter behandling av søknader om adgang til å rekruttere innsatte/domfelte og tilsatte til forskningsprosjekter, og søknader om bruk av taushetsbelagte opplysninger fra kriminalomsorgen til forskning hvor det kreves dispensasjon fra taushetsplikten, jf. Forvaltningsloven § 13 d. Regionalt nivå er ansvarlig for å avgjøre slike søknader med Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) som klageinstans.

Regionene anmodes om å legge til rette for økt forskning med sikte på å gi etaten og samfunnet for øvrig informasjon og ny kunnskap. Kriminalomsorgen skal tilstrebe åpenhet og innsyn med hensyn til forskning.

Formål med retningslinjene

Retningslinjene skal sikre at forskningen gjennomføres på en forsvarlig måte og at domfelte og tilsatte ikke utsettes for personlige belastninger. Sentrale føringer for behandlingen av slike enkeltsaker, vil også kunne sikre ensartet praksis mellom regionene.

Definisjon

Retningslinjene for behandling av søknader om forskning i kriminalomsorgen gjelder som regel bruk av metoder som intervju, spørreskjema eller observasjon av innsatte i fengsel eller domfelte i friomsorgen mv. Retningslinjene gjelder også forskning om tilsatte og ledelse i kriminalomsorgen, søknader om innsyn i domfeltes/innsattes journaler, eller kriminalomsorgens vurderinger, vedtak eller registre.

Retningslinjene regulerer ikke forskning der kriminalomsorgen selv, dvs. departementet eller Kriminalomsorgens utdanningssenter(KRUS) initierer, administrerer, og/eller gjennomfører forskning. Henvendelser fra journalister om å intervju domfelte eller tilsatte i kriminalomsorgen reguleres ikke av dette rundskrivet, men av straffegjennomføringsloven § 24.

Samtykkebasert forskning

Hovedregelen er at forskningen skal være basert på informert samtykke fra deltakerne. Det betyr at forskeren skal forsikre seg om at deltakerne får utførlig informasjon om undersøkelsen, og at de har forstått denne før samtykkeerklæringen undertegnes. Også etterundersøkelser/oppfølgingsundersøkelser skal etter hovedregelen være samtykkebasert. Det skal da fremgå av samtykket, gitt under straffegjennomføringen, at deltakerne kan kontaktes på et senere tidspunkt.

I de tilfeller hvor innsatte/domfelte har fått informasjon om og samtykket til deltakelse, og hvor førstegangskontakt med innsatte/domfelte formidles via kriminalomsorgen, er det ikke behov for å gi dispensasjon fra taushetsplikten (med mindre forskeren antas å få opplysninger om en tredjeperson som ikke har samtykket).

Ikke samtykkebasert forskning

Under gitte vilkår er det mulig å gjennomføre undersøkelser uten samtykke. I de tilfeller hvor det søkes om tilgang til taushetsbelagte opplysninger fra kriminalomsorgens tilsatte, eller innsyn i taushetsbelagte opplysninger fra kriminalomsorgens vurderinger, vedtak eller registre, og hvor innsatte/domfelte ikke har samtykket, må tillatelsen inneholde en dispensasjon fra taushetsplikten.

Rekruttering av pårørende

Kriminalomsorgen har ikke myndighet til å gi tillatelse til forskning som gjelder innsatte og domfelte pårørende, herunder barn. Kriminalomsorgen kan imidlertid bistå i rekrutteringen av pårørende gjennom innsatte som har kontakt med de som forespørres. Informasjonsskriv og forespørsel kan da rettes gjennom den innsatte. Gjelder dette barn, rettes forespørselen til den som har daglig omsorg for barnet (den andre forelderen, barnevernet etc. Det er de pårørende/foresatte som selv må ta kontakt med forskeren. Forskeren må ikke ta direkte kontakt.

Hvem skal gis tilgang

Søker skal ha den nødvendige kompetanse til å foreta forskning. Tilgang til forskning i kriminalomsorgen bør i hovedsak gis i prioritert rekkefølge til forskningsinstitusjoner, til doktorgrads- og masterstudenter. Bachelor,- eller andre studenter kan få tilgang hvis søknaden anses å tilfredsstillende de krav som er skissert i retningslinjene og hvis kapasiteten tillater det. Studenter som kombinerer praksis med bachelorstudium og samler inn data til oppgaver, omfattes av retningslinjene.

Ansvar

Direktør på regionalt nivå er ansvarlig for behandlingen av forskningssøknader. Adgangen til å fatte vedtak i forskningssaker kan ikke delegeres til lokalt nivå i kriminalomsorgen. Det skal i hver region oppnevnes en kontaktperson for behandling av forskningssøknader.

Direktør på regionalt nivå må foreta en vurdering av om prosjektbeskrivelsen tilfredsstillende kravene i retningslinjene. Dersom det er tvil om forskningsprosjektet bør godkjennes, kan det innhentes uttalelse fra Kriminalomsorgens utdanningssenter eller annen kompetent instans.

Hvis søknaden inneholder en forespørsel om å foreta forskning i flere regioner, må søker sende en forespørsel til alle aktuelle regioner. I søknaden må det gis informasjon til alle regioner om planlagt forskning i andre regioner. Den enkelte region gir kun tillatelse til forskning i de enhetene som er underlagt regionen. Hvis søknaden gjelder flere regioner, må regionene tilstrebe en felles praksis og samordne svarene.

Dersom en region anser hovedvilkårene for å være oppfylt, kan ikke en annen region avslå søknaden med begrunnelse i hovedvilkårene. Dersom en region velger å avslå søknaden mens en annen velger å gi tillatelse, skal forskjellene være begrunnet i lokale forhold.

Krav til søknaden

Straks regionen mottar en søknad om tillatelse til forskning, må det undersøkes om den inneholder de nødvendige bebreftelser. Følgende dokumentasjon skal vedlegges søknaden :

1. Prosjektbeskrivelse

Prosjektbeskrivelsen skal inneholde en redegjørelse for hvilke personer som skal gjennomføre undersøkelsen og deres faglige bakgrunn. Forskeren må beskrive undersøkelsens formål, problemstilling, metode og plan for gjennomføringen.

Hvis søker skal foreta intervjuer, bør prosjektbeskrivelsen inneholde spørreskjema/ intervjuguide eller en nærmere beskrivelse av denne. Det må opplyses anslagsvis hvor mange som skal intervjues, om de er innsatte/domfelte eller tilsatte/ledelse og fra hvilke regioner, fengsler og friomsorgsenheter de skal rekrutteres. I søknaden må det også fremgå om det skal innhentes opplysninger fra andre enn den innsatte selv, begrunnelse for tilgang og hvilke registre det søkes om tilgang til. Det bør også fremgå om taushetsbelagt materiale er utgangspunkt for kontakt med registre.

2. Informasjonsbrev til mulige deltakere

Punkt 2 og 3 i det følgende gjelder primært søknader hvor det ikke er behov for å gi dispensasjon fra taushetsplikten. Hvis forskeren skal ha direkte kontakt med innsatte/domfelte, må det vedlegges et informasjonsbrev til mulige deltakere i undersøkelsen. Den skriftlige informasjonen til aktuelle domfelte/innsatte om formålet og undersøkelsesopplegget, må gis før undersøkelsen igangsettes. Domfelte/innsatte skal på forhånd gjøres kjent med at deltakelse er frivillig og at de når som helst kan

trekke seg fra undersøkelsen uten at det medfører konsekvenser. Kontakten med innsatte/ domfelte skal som hovedregel formidles via kriminalomsorgen.

3. Samtykkeerklæring

Det bør vedlegges et forslag til samtykkeerklæring, som innsatte/domfelte skal undertegne. Samtykkeerklæringen bør inneholde et punkt om at søker har fått nødvendig informasjon om undersøkelsen og dens formål. Hvis innsatte og domfelte er under 18 år, skal samtykke innhentes fra verge.

4. Bekreftelse fra faglig veileder

Det er et krav at organisasjoner, studenter og forskere uten forsker-2 kompetanse, som skal gis adgang til forskning i kriminalomsorgen, må ha oppfølging fra faglig veileder. Faglig ansvarlig veileder må ha forskerkompetanse. Veileder skal gi en skriftlig bekreftelse som må vedlegges søknaden. Bekreftelsen må inneholde en oversikt over hvordan veiledningen skal gjennomføres og veileders vurdering av prosjektbeskrivelsen.

Vurdering av søknaden

1. Vurdering fra lokalt nivå

Lokalt nivå skal få mulighet til å uttale seg om søknaden. De skal vurdere om de har kapasitet til å ta imot forskeren, om prosjektet er praktisk gjennomførbart og sikkerhetsmessig forsvarlig.

2. Foreleggelse for Rådet for taushetsplikt og forskning

Rådet for taushetsplikt og forskning er et rådgivende organ for saker som gjelder bruk av taushetsbelagte opplysninger til forskning. Det vises til Forvaltningslovforskriften

§ 9 av 15.des. 2006 (nr 1456). Dersom de opplysningene som skal innhentes er basert på samtykke, er søknaden utenfor Rådets virkeområde. De saker som regionen skal fremlegge for Rådet, er utelukkende saker hvor dispensasjon fra taushetsplikten er nødvendig, jf. § 9, første ledd. I de tilfeller hvor regionen ønsker å innvilge søknaden, og hvor forskeren har betryggende faglig kompetanse, faglig veiledning, og opplysningene ikke anses som sensitive, er det vanligvis ikke nødvendig å forelegge saken for Rådet. Dersom forskeren skal ta direkte kontakt med personer som på forhånd ikke har samtykket til å gi opplysninger, skal imidlertid søknaden i alle tilfeller forelegges Rådet jf § 9, tredje ledd. Adressen er: Rådet for taushetsplikt og forskning, Institutt for offentlig rett, Postboks 6706, 0130 Oslo.

3. Meldeplikt/konsesjonsplikt fra Datatilsynet

I følge Lov om behandling av personopplysninger av 14. april 2000 § 31 første ledd skal alle prosjekter som gjør bruk av elektronisk behandling av personopplysninger eller som oppretter manuelle registre med sensitive personopplysninger, meldes til Datatilsynet eller Personvernombudet på området, f.eks Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) før behandlingen finner sted. Prosjekt som gjør bruk av sensitive personopplysninger som behandles elektronisk, er konsesjonspliktige i henhold til lovens § 33 første ledd. For forskningsprosjekt som oppfyller visse vilkår til behandlingen, erstattes konsesjonsplikten med meldeplikt, jf. forskriftene til lovens §§ 7-20 og 7-25.

Direktør på regionalt nivå kan avgjøre søknaden uten at tillatelse fra Datatilsynet eller personvernombudet foreligger. I vedtaket må det opplyses om at tillatelsen gis under forutsetning av at søker får nødvendig konsesjon fra Datatilsynet.

4. Sikkerhetsvurdering

Direktør på regionalt nivå har mulighet til å kreve at forskeren viser politiattest. Behov for sikkerhetsmessige tiltak må vurderes i hvert enkelt tilfelle.

Forskeren/studenten har selv ansvar for at undersøkelsen ikke er en belastning for den daglige drift av fengselet. Hvis sikkerhetsmessige forhold tilsier det, kan det være aktuelt å avslå, utsette og i særlige tilfeller avslutte forskningsprosjekter.

5. Individuell vurdering

Alle søknader om forskning skal vurderes individuelt. Hvis forskningsopplegget ikke anses å tilfredsstille de krav som er skissert i retningslinjene, må det innhentes nødvendig tilleggsdokumentasjon.

6. Foreleggelse for KRUS eller annen faglig kompetent instans

Det skal foretas en individuell vurdering av om det enkelte forskningsprosjekt kan være til unødig belastning for innsatte/domfelte eller tilsatte. Ved deltakende observasjon må alle berørte samtykke til observasjonen. Skjult observasjon i kriminalomsorgen skal ikke tillates. Hvis regiondirektøren er i tvil om forskningsprosjektet bør godkjennes og om det er etisk forsvarlig, skal det søkes råd hos KRUS eller annen faglig kompetent instans.

7. Foreleggelse for Sosial- og helsedirektoratet

Tvilstilfeller som nevnt under forrige punkt innenfor fagområdene helse, psykiatri og psykologi, bør forelegges Sosial- og helsedirektoratet til vurdering.

8. Avslag

Søknaden kan avslås av etiske, sikkerhetsmessige og kapasitetsmessige årsaker.

Vedtaketts innhold

I de tilfeller hvor søker ikke har forskerkompetanse, skal vedtaket sendes veileder som faglig ansvarlig, med kopi til student etc.

Dersom søknaden innvilges, skal vedtaket omfatte følgende punkter:

1. Problemstilling

En kort beskrivelse av tema, problemstilling og institusjon som gis tillatelse.

2. Forskerens taushetsplikt

Opplysninger forskeren blir gjort kjent med kan være undergitt taushetsplikt, jf forvaltningsloven § 13. Forskeren er undergitt taushetsplikt, jf forvaltningsloven § 13c. Av § 13 e følger at forskeren plikter å hindre andre i å få tilgang til eller kjennskap til opplysningene. Overtredelser av taushetspliktbestemmelser er straffbart, jf. Straffeloven § 121.

Det bør settes som vilkår for regiondirektørens samtykke at forskeren undertegner en taushetserklæring med henvisning til bestemmelsene ovenfor.

3. Oppbevaring av materiale

Forskeren skal påse at innsamlede personopplysninger oppbevares på en forsvarlig måte. Direkte personidentifiserende opplysninger som personnummer, navn, adresse etc. bør lagres atskilt fra det øvrige datamaterialet. Som hovedregel skal personidentifiserende opplysninger slettes/anonymiseres når prosjektet er gjennomført. Skal personidentifiserbart forskningsmateriale oppbevares lengre, kreves særskilt godkjenning fra personvernombud/Datatilsynet, samtykke fra deltakerne og evt. fra rette dispensasjonsmyndighet.

4. Klageadgang

Regiondirektørens vedtak om å anvende taushetsbelagte opplysninger til forskningsformål, kan påklages til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning.

Klageretten etter forvaltningsloven kap. VI § 28, omfatter den som ikke får medhold i sin søknad om forskning og den som taushetsplikten er satt til vern for, i denne sammenheng innsatte/domfelte og tilsatte.

5. Rapportering

Regiondirektøren skal sende kopi av tillatelser til forskning til KSF, lokalt nivå og KRUS.

Forskeren/studenten skal sende et eksemplar av forskningsrapporten til regiondirektøren, til biblioteket på KRUS og KSF. Det er ønskelig at forskeren/studenten melder resultatene tilbake til respondentene i en eller annen form.

Retningslinjene erstatter utgaven fra 12.mars 2004 og trer i kraft omgående.